

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора Гойди Ніни Григорівни на дисертаційну роботу Москв'як-Лесняк Дзвенислави Євгеніївни «Медико-соціальне обґрунтування ризик-орієнтованої моделі медичної профілактики раку молочної залози [С.50] серед осіб жіночої статі України на первинному рівні медичного обслуговування», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради Д 64.600.06 при Харківському національному медичному університеті МОЗ України на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

Актуальність теми. Рак молочної залози є найпоширенішою патологією серед жінок. Щорічно, за даними ВООЗ, в країнах світу онкопатологія цієї локалізації виявляється у однієї з дев'яти жінок, що складає майже 1,38 млн. осіб.

В Україні у структурі онкологічної захворюваності серед жінок рак молочної залози займає перше місце. Рівень захворюваності на дану патологію щорічно зростає більше ніж на 2%, а за останні 20 років він зріс у 2,5 рази. На облік у онкологічних закладах України одночасно перебуває понад 140 тисяч пацієнток з даною патологією.

На жаль, серед первинних онкохворих, рак молочної залози більше ніж у 20% виявляється в III-IV стадії. Така ситуація знижує показники п'ятирічного виживання та підвищує рівень смертності. Лікування хворих на рак молочної залози III стадії коштує у 15-20 разів дорожче, порівняно із затратами на терапію в разі виявлення пухлини на ранній стадії. У той же час на діагностику витрачається лише 5% коштів, а на лікування 95% із обсягів, що передбачається на вирішення проблеми з онкопатологією молочної залози. Вирішенню проблеми раку молочної залози приділяється велика увага як практиків, так і науковців. Однак низька ефективність заходів первинної і вторинної профілактики зумовлює високі рівні захворюваності та смертності по причині раку молочної залози.

Тому дисертаційне дослідження Москв'як-Лесняк Д.Є. присвячене обґрунтуванню ризик-орієнтованої моделі профілактики раку молочної залози є *актуальним* і дозволить озброїти лікарів загальної практики / сімейних лікарів інструментом для ранньої діагностики і профілактики раку молочної залози.

За обсягом, предметом та методами дослідження дисертація **відповідає паспорту спеціальності та профілю спеціалізованої ради з соціальної медицини.**

Мета дисертаційної роботи - наукове обґрунтування та розробка моделі профілактики раку молочної залози у жінок на первинному рівні медичної допомоги на основі елімінації керованих факторів ризику, її впровадження та оцінка ефективності *повністю розкриті в поставлених завданнях.*

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційне дослідження виконувалось в рамках науково-дослідної теми Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, затвердженої як «Управління здоров'ям населення України на етапі реформування медичної галузі» (державний реєстраційний номер - 0106Ш09874).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Для вирішення завдань дисертаційної роботи пошукач використовувала сучасні адекватні поставленим завданням методи: історичний, бібліосемантичний, статистичний, медико-географічний, соціологічний, концептуального моделювання, прогнозування, експертних оцінок, системного підходу та аналізу. *Методичний рівень роботи забезпечує вірогідність наукових положень та висновків.*

Усі положення та висновки дисертації аргументовані та підтверджені достатніми за обсягами фактичними матеріалами: 395 наукових джерел, з них 55 англійських; дані статистичної звітності за період 2000-2010 років, 800 анкет медико-соціологічного дослідження щодо встановлення чинників ризику

та ступеню їх впливу на виникнення і розвиток раку молочної залози. *Наведені дані дозволяють без будь-яких упереджень стверджувати, що вони є обґрунтованими і вірогідними.*

Наукова новизна даного дисертаційного дослідження полягає в тому, що автором вперше в Україні системно сформульовані сучасні погляди на профілактичні основи вирішення проблеми РМЗ серед осіб жіночої статі в контексті наявних факторів ризику; обґрунтовані прогностичні тенденції розвитку РМЗ [С.50] на коротко-, середньо- та довгостроковий періоди серед жіночого населення країни; виявлені особливості соціально-гігієнічного стану жінок, хворих на РМЗ, у Львівській області та встановлено негативний вплив деяких чинників ризику (складові способу життя та репродуктивного здоров'я жінки, професійна шкідливість, наявність травм і захворювань молочних залоз, соматична патологія жінки, спадковість) на стан здоров'я жінок в контексті виникнення онкопатології грудей; обґрунтовано програму для автоматизованого розрахунку абсолютного ризику (AR) у виникненні/розвитку РМЗ [С.50] в осіб жіночої статі; науково обґрунтовано модель оптимізації системи медичної профілактики РМЗ серед жінок у контексті наявних факторів ризику в превентивній діяльності ЛЗП/СЛ, дієвість якої підтверджена результатами оцінок експертів.

Теоретичне значення результатів полягає в суттєвому доповненні теорії соціальної медицини щодо вдосконалення діючої системи профілактики РМЗ серед осіб жіночої статі на перинному рівні медичного забезпечення у частині управління негативним впливом чинників ризику виникнення онкопатології.

Практичне значення отриманих результатів полягає у:

- виявленні факторів ризику РМЗ [С.50];

- розробці інформаційної моделі щодо формування сучасного погляду на систему профілактики РМЗ [С.50] серед жінок з урахуванням наявних факторів ризику;
- застосуванні лікарями первинного та вторинного рівнів медичного обслуговування розробленої комп'ютерної програми для автоматизованого розрахунку абсолютного ризику (AR) виникнення/розвитку РМЗ [С.50] в осіб жіночої статі.

Впровадження результатів дослідження здійснювалось на етапах його виконання шляхом розробки і поширення методичних рекомендацій (1), інформаційних листів (2), а також безпосередньо в медичних закладах Львівської області. Результати дослідження автора використовуються і в навчальному процесі кафедр соціальної медицини та охорони здоров'я. *Зазначене підтверджено актами впровадження (19).*

Повнота викладених матеріалів в опублікованих працях.

Результати дисертації висвітлені в 23 наукових працях, з яких 10 - у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, з яких 2 - у зарубіжних виданнях, 9 праць апробаційного характеру та 4 – додатково відображають результати дисертації.

В фахових публікаціях були викладені завершені складові дисертаційного дослідження. Всі результати та ключеві аспекти роботи опубліковано.

Оцінка змісту та оформлення дисертації.

Дисертація викладена на 244 сторінках (основний зміст - 162 сторінки) і складається із вступу, аналітичного огляду наукової літератури, програми досліджень, 4-х розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел. Робота ілюстрована 27 таблицями та 43 рисунками, має 25 додатків.

У **вступі** автор аргументовано обґрунтував актуальність обраної теми та необхідність проведення дослідження. Чітко сформульовані мета та завдання роботи. Відображені наукова новизна, теоретичне та практичне значення

одержаних результатів та їх впровадження. Задекларовано особистий внесок здобувача у виконання роботи.

У першому розділі «Сучасні погляди та фактори ризику раку молочної залози як основи превентивної діяльності у розпізнанні його виникнення (аналітичний огляд літератури) проведений системний огляд наукової літератури за темою дослідження. Дисертантка детально представила в історичному аспекті трансформацію наукових поглядів на профілактику раку молочної залози та раннє її виявлення.

Завершуючи огляд літератури, автор робить влучний наголос про те, що результатами дослідження слід озброїти лікарів загальної практики/сімейних лікарів. Все це загалом і стало об'єктом та предметом наукового дослідження.

Представлена інформація базується на профілактичному принципі – як одному з провідних шляхів у збереженні та зміцненні здоров'я населення України. В огляді літератури автор викристалізовує погляди науковців на фактори ризику раку молочної залози – як основу профілактики цього недугу.

Автор констатує не тільки відоме, а й зосереджує свою увагу на проблемах, що є «білими плямами» як у сучасних профілактичних технологіях, так і серед тенденцій наукових пошуків та окреслення прогностичних поглядів на цю проблему.

Науковий пошук здійснено за великий історичний період. Проаналізована не тільки наукова література, але й яскраві згадки про цю недугу в художніх літературних творах та творах мистецтва.

Однак автор не знайшла достатньої кількості наукових робіт націлених на попередження патології на індивідуальному рівні через відповідні алгоритми вивчення можливих факторів ризику. Саме такий шлях підтримує і ВООЗ у документі «Нова Європейська політика охорони здоров'я: Здоров'я – 2020». Це дало змогу автору обґрунтувати потребу у власному дослідженні, розпочати науковий пошук, здійснити його та провести аналіз результатів дослідження.

У другому розділі «Програма, об'єкт, предмет та методичний апарат наукового дослідження» дисертантом висвітлено програму дослідження, розроблену з використанням системного підходу, яка передбачала його

виконання в п'ять етапів, кожний з яких включав розв'язання конкретних завдань, визначеними методами, що забезпечувало можливість отримання достатньо повної інформації для оцінювання стану об'єкту та предмету, що вивчався, й поетапного вирішення усіх поставлених у роботі завдань.

В ході дослідження програмою було передбачено використання характерних для соціальної медицини методів: системного підходу та системного аналізу, медико-статистичного, медико-соціологічного, медико-географічного, концептуального моделювання, експертних оцінок тощо.

Цінним було застосування конкретного методичного підходу до розрахунку абсолютного ризику щодо виникнення раку молочної залози та пропозиції математичних формул для лікаря загальної практики / сімейного лікаря. Автором запропонована і комп'ютерна програма, яка в автоматичному режимі дасть змогу лікарю чітко визначити індивідуальний ризик у кожній конкретній жінки.

Повнота другого розділу дозволила забезпечити належні обсяги та результати дослідження, їх достовірність.

У третьому розділі «Статистичні дослідження параметрів раку молочної залози серед населення України за період 2000-2012 років» проведений глибокий аналіз захворюваності та смертності щодо раку молочної залози. Досліджено структуру нозологій онкозахворюваності населення України, вікову структуру жінок, що захворіли на рак молочної залози, а також закономірність рівня захворюваності раком молочної залози в залежності від географічної території проживання хворих. Останнє дозволило досліднику запропонувати включення до переліку факторів ризику «*регіональні особливості*».

Цінним є підрозділ 3.3. Посилання автора на те, що «кожна спроба в доцільності запровадження будь-якого нововведення до системи профілактики захворюваності, в тому числі і раку молочної залози, повинна бути обґрунтована прогностичними тенденціями у подальшому розвитку явища, яке вивчається, що дозволить науково передбачити проблему, а практикуючому лікареві на якісному новому рівні реалізувати превентивну інновацію, що

попередить розвиток конкретної патології у майбутньому» досить влучно характеризує його зміст.

Прогностичні дані дослідження захворюваності і смертності щодо раку молочної залози засвідчили зростання показників і спонукали дисертанта до пошуку та обґрунтування раціональних пропозицій у вирішенні проблем попередження даної патології та ранньої її діагностики.

Саме це і використано при обґрунтуванні ризик-орієнтованої моделі медичної профілактики раку молочної залози серед осіб жіночої статі в Україні.

Підставою для науково обґрунтованих пропозицій, які містить ризик-орієнтовна модель, є дані **четвертого розділу** дисертації «Медико-соціальні особливості ймовірного виникнення / розвитку раку молочної залози серед осіб жіночої статі».

Автором проведена глибока медико-соціальна характеристика жінок, хворих на рак молочної залози, іншими словами створений медико-соціальний «портрет» пацієнтки з даною патологією. Результати цього дослідження використані автором як для отримання об'єктивної інформації, так і для управління медико-соціальними умовами та факторами ризику при можливому виникненні раку молочної залози.

Досліджувані автором фактори ризику були поділені на чотири групи: спосіб життя, стан навколишнього середовища, спадковість та організація медичної допомоги.

Заслужує на позитивну оцінку глибина епідеміологічних досліджень та сучасні методи обробки отриманих даних.

Вони стали підставою для виокремлення і формування чіткого переліку детермінант не тільки з негативним впливом на здоров'я жінки, а й з провokatивною дією щодо виникнення і подальшого розвитку раку молочної залози. *Саме це дозволяє лікарям первинного рівня медичної допомоги перейти в превентивних діях цього недугу від популяційної профілактики до профілактики на індивідуальному рівні.*

Який інструмент щодо медичної профілактики раку молочної залози дати лікарям первинної ланки дисертантка обґрунтовує **в п'ятому розділі** «Модель медичної профілактики раку молочної залози серед жінок на первинному рівні медичного обслуговування та її експертна оцінка».

Запропонована автором Модель побудована за класичним принципом системного підходу. Вона не потребує самостійної інфраструктури з профілактики раку молочної залози, а зосереджена на конкретизації відповідальності лікарів первинної ланки за виконання превентивних заходів його попередження.

Пропонована Модель передбачає формування профілактичного напрямку і базується на високому науковому та методичному рівнях, де враховані класичні принципи проведення наукового дослідження та вимоги до системи організації процесу управління і поєднує якість послідовних взаємодоповнюючих етапів, націлених на своєчасне виявлення факторів ризику у жінок щодо раку молочної залози.

Обґрунтування Моделі і її апробаційне застосування є значним надбанням автора. Однак її цілісне застосування практичним лікарем первинного рівня медичної допомоги є проблемним, так як потребує затрат значного часу для його застосування на амбулаторному прийомі, який на практиці у лікаря досить обмежений.

Найціннішим в запропонованій моделі для практичного лікаря є IV етап її реалізації – це розрахунок ризиків щодо виникнення раку молочної залози та управління ризиками. Автором опрацьована комп'ютерна програма для автоматичного розрахунку ризику, яка дає можливість лікарю отримати результати абсолютного ризику у конкретної особи як в цифровому, так і в графічному виразах.

Дисертантом запропонований алгоритм дій для прийняття управлінського рішення щодо превентивних заходів.

Обов'язковим етапом впровадження моделі є оцінка її ефективності, яка проводиться за певними критеріями, які автор розробила самостійно. Їх по праву можна назвати «індикаторами».

Висновки та практичні рекомендації аргументовані, містять фактичний матеріал та відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертаційної роботи.

Висловлені в ході рецензування *зауваження* не мають принципового значення і не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Однак, у плані дискусії, виникли деякі питання, які потребують уточнення:

1. Чи однакові чинники ризику виникнення раку молочної залози у всіх 5-ти регіонах України, які виділені в дослідженні?

2. Скільки часу потребує розрахунок відносного і абсолютного ризику виникнення раку молочної залози за допомогою застосування комп'ютерної програми і в ручному режимі під час прийому пацієнта.

Висновок

Дисертаційна робота Москв'як-Лесняк Д.Є. «Медико-соціальне обґрунтування ризик-орієнтованої моделі медичної профілактики раку молочної залози [С.50] серед осіб жіночої статі України на первинному рівні медичного обслуговування» є завершеним науковим дослідженням, в якому на підставі системного вивчення проблеми раку молочної залози, пов'язаної з високим рівнем захворюваності, пізньою діагностикою патологічного процесу та високою смертністю, вирішено важливе науково-практичне завдання, науково обґрунтовано та розроблено ризик-орієнтовану модель медичної профілактики серед жінок на первинному рівні медичної допомоги, яка відповідає Європейським рекомендаціям по боротьбі з раком і дієвість якої підтверджена експертами.

Враховуючи актуальність обраної теми, обсяг проведених власних досліджень, обґрунтованість та наукову новизну висновків і практичних рекомендацій, зміст опублікованих наукових праць, дисертаційна робота «Медико-соціальне обґрунтування ризик-орієнтованої моделі медичної профілактики раку молочної залози [С.50] серед осіб жіночої статі України на первинному рівні медичного обслуговування», що представлена на здобуття

наукового ступеня кандидата медичних наук відповідає вимогам пп. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ від 24.07.2013 р. № 567, а її автор - Москв'як-Лесняк Дзвенислави Євгеніївни - заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

Офіційний опонент,
професор кафедри управління
охороною здоров'я НМАПО
ім. П.Л.Шупика МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

Гойда
Н.Г.Гойда

